

УДК 37.013.42:378.1(430)

Мирослава Дужа-Задорожна

ПОНЯТТЯ “СОЦІАЛЬНА ПЕДАГОГІКА” І “СОЦІАЛЬНА РОБОТА” У КОНТЕКСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ СОЦІАЛЬНОЇ СФЕРИ В УНІВЕРСИТЕТАХ НІМЕЧЧИНИ

Ефективність функціонування державних і суспільних структур безпосередньо пов'язана з рівнем професійної підготовки спеціалістів, зокрема соціальних фахівців. Для вдосконалення системи освіти соціально-педагогічних працівників в Україні актуальним є вивчення, осмислення й адаптація досвіду Німеччини у цій галузі. У процесі ознайомлення з професійною підготовкою соціальних фахівців у вищих навчальних закладах ФРН постає питання щодо вживання таких центральних понять, як “соціальна робота” (Soziale Arbeit), “соціальна педагогіка” (Sozialpädagogik), “соціальна робота у більш вузькому розумінні (Sozialarbeit)”, що використовуються для позначення як теоретичної дисципліни, так і самої професії.

Проблеми становлення і розвитку соціальної педагогіки та соціальної роботи досліджували такі українські вчені: І. Зверева, Л. Міщик, С. Хлебик, Л. Коваль, І. Мигович. Особливої уваги заслуговують наукові розробки у цій сфері німецьких дослідників К. Молленгауера, Л. Бьоніша, Г. Гізеке, Г. Тірша, Й. Шиллінга, Х. Німаєра, А. Мюльома та інших, однак дане питання й досі, на нашу думку, залишається недостатньо висвітленим.

Метою нашої статті є спроба з'ясувати сутність понять “соціальна педагогіка” і “соціальна робота”, їх співвідношення у контексті професійної підготовки фахівців соціальної сфери у ВНЗ Німеччини.

На сьогодні дуже важко відокремити ці категорії одну від одної, оскільки вони розвиваються у тісному взаємозв'язку, проте існують різні точки зору щодо їх співвідношення. У німецьких фахових колах у дискусіях щодо самостійності наукових дисциплін – соціальної роботи як науки (Sozialarbeitswissenschaft) і соціальної педагогіки – послуговуються, зазвичай, їх історичним походженням [7, с. 21]. З метою кращого розуміння даних понять і їх співвідношення у контексті освітнього процесу розглянемо їх в історичній ретроспективі.

Як свідчить аналіз наукових джерел, терміни “соціальна педагогіка” і “соціальна робота у більш вузькому розумінні” мають спільне походження, оскільки причиною їх виникнення у Німеччині була необхідність надання допомоги та підтримки малозабезпеченим прошаркам населення, сім'ям у

важких життєвих ситуаціях, встановлення опіки над бідними дітьми та молоддю, їх соціальної інтеграції. Згодом початок інституціоналізації та виокремлення певних сфер соціальної діяльності, зорієнтованих на різні цільові групи, привели до тимчасового розмежування цих двох напрямів, що сприяло також появі різних навчальних закладів для професійної підготовки соціальних фахівців. Проте з одночасним введенням у 70-х роках соціальної педагогіки і соціальної роботи у вищі фахові школи спостерігається їх неухильне зближення. З метою об'єднання понять “соціальна педагогіка” і “соціальна робота у більш вузькому розумінні” штучно запроваджують термін “соціальне забезпечення”, який, проте, не зміг утвердитися і на сьогодні використовується для позначення соціально-педагогічних факультетів лише у декількох вищих фахових школах Німеччини. На сучасному етапі процес зближення підсилюється створенням у контексті Болонського процесу спільних напрямів для обох спеціальностей на рівні бакалавра та магістра у вищих навчальних закладах Німеччини усіх типів.

На нашу думку, поняття “соціальна педагогіка” і “соціальна робота у більш вузькому розумінні” слід розглядати у їх нерозривному взаємозв'язку, не зважаючи на те, що перше з'явилося ще у 40-х роках XIX століття і було більш традиційним для Німеччини, а друге було введене в науковий обіг у 20-х роках XX ст. як переклад з англійського “Social Work”. Обидва терміни використовуються як разом, так і паралельно для позначення спеціальних способів діяльності у сфері соціальної роботи [1, с. 232].

Соціальну педагогіку як науку від початку її виникнення сприймали по-різному. Цей термін використовували переважно для визначення особливої педагогічної практичної діяльності, призначеної для розв'язання соціальних проблем. Таке “вузьке” розуміння соціальної педагогіки було характерним для періоду масового зубожіння населення у XIX столітті. Ф. Дістервег (1790-1866 рр.) вжив уперше поняття “соціальна педагогіка”, не вважаючи її педагогічною дисципліною, а педагогічним рухом, який повинен був дати відповіді на соціальні питання того часу. До “соціальної педагогіки” він зараховує всі види соціальної допомоги: як педагогічну, медичну, так і матеріальну, вважаючи, що соціальне питання можна розв'язати лише через суспільну освіту та виховання, а з допомогою соціально-педагогічних заходів – подолати бідність. Один із перших теоретиків німецької соціальної педагогіки К. Магер (1810-1858 рр.), вживаючи поняття “соціальна педагогіка” як протилежне за значенням до індивідуальної педагогіки, вважав її “синтезом індивідуальної, державної та колективної педагогіки”, предметом дослідження якої є суспільне виховання та діяльність виховних інституцій [Цит. за: 4, с. 191].

На межі XIX–XX століть у Німеччині починаються систематичні соціально-педагогічні дослідження. Відомий німецький філософ і педагог П. Наторп (1854-1924 рр.) подає більш диференційоване визначення соціальної педагогіки як теорії, яка займається “соціальними умовами освіти й освітніми умовами соціального життя”. Спираючись на положення філософії І. Канта та Г. Спенсера, він намагався обґрунтувати соціальну мету виховання. Для П. Наторпа виховний процес міг відбуватися лише в суспільстві, через суспільство і для суспільства. Він не вважав соціальну педагогіку самостійною галуззю педагогіки, а скоріше її завданням, альтернативою домашньому вихованню й індивідуальній педагогіці, наголошуючи на необхідності знаходження балансу між індивідуальним і соціальним вихованням. Також О. Вільманн (1839-1920 рр.), якого зараховують до класиків соціальної педагогіки, розрізняв індивідуальну педагогіку, що ставить індивіда у центр уваги, і соціальну педагогіку, яка розглядає особливе значення виховання для суспільства. Він наголошував, що соціальні організації, сім’я, держава, народ, релігійні громади є відповідальними за виховання молоді. О. Вільманн вважав, що індивідуальна та соціальна педагогіка взаємодоповнюються, але не виступають як окремі галузі педагогіки, швидше соціально-педагогічний аспект пронизує цілу науку про виховання [Цит. за: 6, с. 191].

У першій половині XX ст. було проведено системні дослідження у галузі соціальної педагогіки (П. Бергманн, З. Бернфельд, Г. Боймер, К. Вількер, Х.-Дж. Клюмкер, К. Менніке, Г. Ноль, А. Саломон, А. Фішер та ін.) з метою визначення її завдань, сфери наукового пізнання, об’єкта і предмета дослідження. Як свідчить аналіз наукових джерел, даний період характеризується значними розходженнями у визначенні суті та концепції соціальної педагогіки. На цьому етапі термін “соціальна педагогіка” починають використовувати для позначення інституційно зорієнтованої діяльності та згідно з відомою соціально-педагогічною теорією “третього виховного простору”, запропонованою Г. Боймер (1873-1954 рр.) та Г. Нолем (1879-1960 рр.), соціальною педагогікою вважали “все, що є вихованням, але не є школою і сім’єю”. Тобто соціальна педагогіка трактувалась уже як самостійний розділ педагогіки. Г. Боймер, наголошуючи на освітній та суспільно-виховній спроможності родини, виходила з припущення, що школа і сім’я за звичайних здорових умов цілком успішно справляються з виховним процесом, а додаткові соціальні послуги необхідні лише у випадку відсутності або недостатності сімейного виховання [Цит. за: 5].

Проте цей “виховний” аспект, який передбачав лише роботу з дітьми, виявився занадто вузьким, оскільки не охоплював усіх сфер діяльності інституту допомоги молоді. Тому предметну область соціальної педагогіки

було розширено такими напрямками, як соціальна підтримка, сімейне консультування і супровід, надання інформативних послуг, соціальних ресурсів і матеріальної допомоги, рефлексія та сімейна освіта, соціальне планування і громадська робота. Зрештою зосередження лише на роботі з дітьми та молоддю виявилось необґрунтованим, оскільки вже на початку ХХ ст. почали створюватися консультації з питань виховання, які спрямовували свою діяльність не лише на дітей, але й на батьків та інших дорослих.

Після другої світової війни у Німеччині формується новий соціально-педагогічний теоретичний напрям – “Теорія і практика допомоги молоді як державної та суспільної допомоги у випадку соціально-педагогічної необхідності”. Прибічник цієї теорії К. Молленгауер (1928–1998 рр.), розглядає соціальну педагогіку як “відповідь на типові проблеми сучасного суспільства”, а її зорієнтованість лише на інституції вважає недоцільною. Запозичивши у Г. Ноля поняття “занедбаність”, він вкладає в нього новий зміст, стверджуючи, що промислове суспільство вимагає особливого педагогічного впливу. Головне завдання соціальної педагогіки – сприяння процесу виховання і соціалізації в сім’ї та школі з метою протидіяння загрози занедбаності – повинно здійснюватися шляхом превентивної та компенсаторної педагогічної діяльності. К. Молленгауер замість поняття “соціальна педагогіка” вживає новий термін “допомога молоді”, а соціальну педагогіку вважає “теорією спеціальної допомоги у подоланні конфліктів, що виникають у процесі соціалізації”. Згодом до дефініції К. Молленгауера приєднується багато інших теоретиків соціальної педагогіки, пропонуючи їй подальшу диференціацію. Так, Е. Йордан і Д. Зенглінг вважають соціальну педагогіку лише “частиною допомоги молоді”. Г. Ібен, навпаки, визнає новий термін лише за умови, що адресатами допомоги молоді будуть не лише діти, а й дорослі члени родини (наприклад, консультування батьків, сімейна освіта), оскільки педагогічний вплив саме на дорослих дає дітям і молоді кращі шанси на виховання. Загалом теоретичний напрям “Соціальна педагогіка як теорія і практика допомоги дітям і молоді” з його чітко окресленою сферою завдань є першою німецькою концепцією соціальної педагогіки, яка характеризується прагматичним підходом. Подальші соціально-педагогічні концепції прагматичного спрямування розвивали у Німеччині Л. Бьоніш, Г. Гізеке, Г. Тірш, Й. Шиллінг, Х. Німаєр, А. Мюлюм та інші [Цит. за: 4, с. 195-196].

У 60-х роках ХХ ст. формується новий теоретичний напрям – “Теорія і практика політичної соціальної педагогіки”, з’являється поняття “наступальна допомога молоді” (offensive Jugendhilfe), що став визначальним на наступні роки. К. Молленгауер у 1959 р. нарікав, що “соціально-педагогічна робота все

ще зорієнтована виключно на залагодження проблем”, а не на зміну суспільних відносин. Г. Гізеке представив у 1964 р. свою ідею наступальної соціальної педагогіки, розрізняючи оборонну (*defensiv*) соціальну педагогіку, яка усуває недоліки, та наступальну (*offensiv*), яка намагається сформувати нове суспільство. Він наголошує, що “наступальна соціально-педагогічна теорія і практика є частиною соціально-політичної діяльності, симптомом суспільних суперечностей і нерозв’язаних проблем, предметом дослідження якої повинні бути принципи правової державності та зростаючої демократизації” [Цит. за: 5].

Сучасний німецький теоретик соціальної педагогіки Г. Тірш, продовжуючи розвивати теоретичну концепцію К. Молленгауера “Соціальна педагогіка як теорія і практика допомоги дітям і молоді”, вводить наприкінці 70-х років ХХ ст. поняття “орієнтація на життєвий світ людини” як специфічний предмет соціальної педагогіки. Завдання соціальної педагогіки, на його думку, полягає у наданні допомоги сім’ям чи окремим особам у кризовій ситуації з метою подолання їх проблем, але також у привертанні уваги до суспільних негараздів, які викликають соціальні конфлікти і проблемні ситуації. Науковою концепцією соціальної педагогіки Г. Тірш вважає науку про виховання, підрозділом якої вона є. Соціальна педагогіка, зорієнтована на життєвий світ людини, як підкреслює науковець, “використовує свої специфічні можливості інституційної та юридично забезпеченої діяльності, щоб допомогти людям у їх життєвому світі самим собі надати допомогу, тобто прийняти самостійне рішення у проблемній ситуації” [10, с. 25]. Концепція Г. Тірша мала визначальний вплив на теорію соціальної роботи та соціальної педагогіки і стала її структуротворчою основою у 90-х р. ХХ ст.

Послідовник Г. Тірша Л. Бьоніш вважає, що “соціальна педагогіка є не лише соціально-науковою та педагогічною дисципліною у загальному значенні, а одночасно й теорією інституту допомоги молоді та соціальної роботи у більш вузькому розумінні. Як педагогічна дисципліна соціальна педагогіка займається тими соціальними структурно й інституційно зумовленими конфліктами, які виникають у процесі соціалізації молодого покоління: конфліктами між суб’єктивними можливостями дітей і молоді та вимогами суспільства, сім’ї, школи, сфери трудової діяльності, громади. Вона намагається пояснити ці конфлікти, спрогнозувати їх наслідки і у цьому контексті розробити засади допомоги у вихованні” [2, с. 22].

Це визначення підкреслює специфічний підхід соціальної педагогіки як науки та практичної діяльності, що займається відносинами між індивідумом та суспільством, розглядаючи їх як конфлікт, який вона аналізує і розробляє концепції для його подолання. Л. Бьоніш розуміє під соціальною педагогікою, на відміну від Г. Тірша, наукову дисципліну, яка одно-

часно належить як до соціальних наук, так і до наук про виховання (Erziehungswissenschaften) і при цьому надає теоретичну підтримку практикуючим інституціям. А. Мюльом підпорядковує соціальну педагогіку системі освіти і відповідно вважає її розділом науки про виховання. Соціальна робота належить, на його думку, до системи соціального страхування, а з наукової точки зору – до соціальної політології [8, с. 776].

У контексті професійної підготовки соціальних педагогів у Німеччині також спостерігається розмежування у визначенні провідної дисципліни у вищих навчальних закладах різних типів, що веде до поляризації напрямів наукових досліджень. В університетах провідною дисципліною вважають педагогіку, у вищих фахових школах – науку соціальної роботи, оскільки, починаючи вже з 90-х років ХХ століття, тут для соціальної роботи у більш вузькому значенні та “соціальної педагогіки все частіше застосовують загальний термін соціальна робота” (Soziale Arbeit).

Як констатує Т. Бок, “досі до кінця не зрозуміло, що слід розуміти під соціальною роботою та соціальною педагогікою, чи необхідно обидва поняття використовувати ідентично. Це можна, зрештою, пояснити історичним розвитком, який характеризує німецьку соціальну роботу/соціальну педагогіку” [Цит. за: 3]. Г. Пфаффенбергер вважає такий стан речей характерним для соціальної сфери, яка ще й надалі розвивається. Г. Бенш, аналізуючи ключові соціально-педагогічні поняття, вказує також на неясність і відсутність однозначності, навіть щодо їхнього співвідношення [3, с. 670].

На сучасному етапі у Німеччині існують різні теорії щодо відмінності та схожості змісту соціальної педагогіки і соціальної роботи, їх дублювання чи остаточного співпадіння. Особливу увагу даному питанню приділяли А. Мюльом та Й. Шиллінг, дослідивши та систематизувавши різні підходи стосовно співвідношення соціальної педагогіки і соціальної роботи у теорії та на практиці. А. Мюльом виходить із шести різних теорій щодо визначення цього співвідношення: теорія ідентичності (синонімічності), теорія дивергенції (відмінностей), теорія субординації, теорія субституції (заміни), теорія конвергенції, теорія субсумації [8, с. 775].

Згідно з теорією ідентичності, соціальна педагогіка і соціальна робота у більш вузькому розумінні є синонімічними поняттями, оскільки між ними немає суттєвих відмінностей. Прибічники цього підходу Р. Мертен, Г. Клеве, М. Мюллер вважають його емпірично обґрунтованим, тому що на практиці між обома сферами діяльності немає жодної різниці. Теорія ідентичності втілюється насамперед у німецькій системі професійної соціальної освіти. Конференція міністрів освіти і культури та Конференція Ректорів вищих навчальних закладів Німеччини у 2001 р. затвердили базовий навчальний план для

підготовки соціальних педагогів/соціальних працівників у вищих фахових школах, у якому запропоновано концепцію уніфікованого напрямку з єдиною назвою “соціальна робота” (Soziale Arbeit), а диференціацію між соціальною педагогікою та соціальною роботою оголошено застарілою [5].

Теорія дивергенції, навпаки, обстоює думку, що на сьогодні відмінності між соціальною роботою та соціальною педагогікою є доволі значними, особливо стосовно теоретичних підходів, історії виникнення, завдань і сфер діяльності. Цю теорію обстоюють Г. Латтке, П. Люссі, Ф.-М. Конрад та ін. Вони пов’язують соціальну роботу з класичною турботою про бідних, завдання якої полягало у компенсації недостатньої сімейної опіки, а соціальну педагогіку розглядають у зв’язку з піклуванням про молодь, позбавлену сімейного виховання [8, с. 58].

Відповідно до теорії субординації, між соціальною педагогікою та соціальною роботою існують відносини підпорядкування, причому або соціальна педагогіка вважається загальним поняттям, а соціальна робота підпорядковується їй, або навпаки. Л. Рьоснер, засновник критично-раціональної теорії соціальної роботи, вважає поняття “соціальна робота” більш загальним, оскільки воно відповідає інтернаціональному терміну “*social work*” і охоплює значно більше заходів, ніж соціальна педагогіка, яка займається лише виховною діяльністю. Для Й. Шилінга “соціальна педагогіка”, навпаки, є всеохоплюючим поняттям, тому що воно з’явилося раніше і є більш традиційним для Німеччини [9]. У контексті вищої школи на факультетах педагогіки у німецьких університетах надається перевага соціальній педагогіці як ключовому поняттю, тоді як у вищих фахових школах мова йде скоріше про соціальну роботу та її теоретичну основу – науку соціальної роботи.

Прибічник теорії субституції Л. Бьоніш вважає, що немає ніякої різниці, яке поняття вживати: “соціальна робота” чи “соціальна педагогіка”, оскільки ці терміни можна взаємозамінити. Виходячи з теорії конвергенції (К. Молленгауер, Г. Тірш, Г. Пфаффенбергер, Е. Крузе, В. Фрайганг), соціальна робота і соціальна педагогіка хоча й відрізняються щодо історії їх становлення, проте у процесі розвитку вони дедалі більше зближуватимуться, поки відмінності між ними повністю не зникнуть. Причиною цього зближення є “комплексність проблем та потреб клієнтів”, яка привела до того, що первісно різні сфери діяльності зливаються в одну. Яскравим прикладом підходу конвергенції є вживання для позначення спеціальності у вищих фахових школах подвійної назви “соціальна робота/соціальна педагогіка”, в університетах – “соціальна педагогіка/соціальна робота” або загального поняття “соціальна робота” (Soziale Arbeit) у вищих навчальних закладах обох типів. Болонський процес, у контексті якого як в

університетах, так і у вищих фахових школах впроваджують програми магістерського рівня, приводить до нівелювання відмінностей у соціальній освіті й таким чином також сприяє поширенню теорії конвергенції [7].

Теорія субсумації стверджує, що сфери діяльності соціальної педагогіки і соціальної роботи у більш вузькому значенні належать до загальної системи соціальної роботи, в якій вони хоча і мають різне акцентування, проте виконують спільні завдання. У Німеччині дана теорія на сьогодні дуже поширена (А. Мюльом, Г. Бенш, В. Толє, Х. Німасер, Т. Раушенбах, М. Галузке та ін.). Її прибічники, зокрема А. Мюльом, вважають, що ні теорія ідентичності, ні підхід дивергенцій “на даний час не можуть бути переконливими” і підтримують теорію конвергенції, підпорядковуючи їй підхід субсумації як найкраще вирішення проблеми відношення між соціальною педагогікою та соціальною роботою. Вони пропонують відповідно збереження обох понять під загальним терміном “соціальна робота у широкому значенні”, констатуючи, що теорія субсумації відповідає також соціальній роботі/соціальній педагогіці як науці. Й. Шиллінг доповнює підходи щодо співвідношення соціальної педагогіки і соціальної роботи, виділені А. Мюльмом, теорією альтернативності, згідно з якою обидва поняття необхідно замінити новими.

Г. Пфаффенбергер як прибічник теорії конвергенції наголошує на спорідненості соціальної роботи та соціальної педагогіки і пропонує їх розглядати як “єдину функціональну систему суспільної допомоги”. Соціально-структурна спільність, яка лежить в основі соціальної роботи і соціальної педагогіки, зокрема розвантаження сім’ї з її виховної функції, зростаюча потреба у функціональних еквівалентах для забезпечення особистої та соціальної життєздатності, дозволяє також А. Мюльому говорити про спільну функціональну систему, головною метою якої є запобігання чи ослаблення соціальних проблем і сприяння громадській активності населення. Провідною ідеєю соціальної роботи є соціальна справедливість, яка передбачає забезпечення відповідними благами та рівними шансами всіх членів суспільства. Провідною ж ідеєю соціальної педагогіки є автономія особистості, здатної до відповідального соціально компетентного способу життя [8, с. 775-776].

На основі викладеного можна зробити висновок, що використання соціально-педагогічної термінології як у теорії, практичній діяльності, так і в освітньому процесі досі залишається неоднозначним, що зумовлено різним змістом, який вкладають німецькі науковці та практикуючі фахівці у ті ж самі поняття. Щодо співвідношення між категоріями “соціальна робота” і “соціальна педагогіка”, то найбільш поширеною на сучасному етапі є теорія субсумації, яка передбачає, що

обидва поняття належать до загальної системи соціальної роботи, в якій вони виконують спільні завдання.

Посилання:

1. Лексикон социальной работы / Ред. С. М. Кибардина, С. И. Михайлова, О. М. Чернышова. — Изд. 2-е., исправ. и доп. — Вологда : “Русь”, 2001. — 296 с.
2. Böhnisch L. “Sozialpädagogik” hat viele Gesichter / Lothar Böhnisch // *Betrifft : Erziehung* 12, 1979. — Н. 9. — S. 22—24.
3. Bensch H. Zur Begriffsanalyse von Sozialarbeit und Sozialpädagogik / Henning Bensch. — Freiburg : ISAW Verlag, 1990. — 350 s.
4. Buchka M. Theoriemodelle der Sozialpädagogik // *Pädagogik: Grundlagen und Sozialpädagogische Arbeitsfelder* / Elisabeth Badrny, Maximilian Buchka, Rudolf Knapp. — München : Lusterhand, 2003. — S. 191—208
5. Hamburger F. Einführung in die Sozialpädagogik / Franz Hamburger. — Stuttgart : W. Kohlhammer, 2003. — 234 s.
6. Kronen H. Sozialpädagogik. Geschichte und Bedeutung des Begriffs / H. Kronen. — Frankfurt a. M. : Haag und Herchen, 1980. — 250 s.
7. Kruse E. Stufen zur Akademisierung – Wege der Ausbildung für Soziale Arbeit von der Wohlfahrtsschule zum Bachelor Mastermodell / Elke Kruse. — Siegen : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. — 265 s.
8. Mühlum A. Sozialarbeit/Sozialpädagogik // *Fachlexikon der sozialen Arbeit* / Ralf Mühlum. — 7. völlig überarb. und aktualisierte Aufl. — Baden-Baden : Nomos, 2011. — S. 775-776.
9. Schilling J. Soziale Arbeit: Entwicklungslinien der Sozialpädagogik / Sozialarbeit / Johannes Schilling. — Neuwied – Kriftel – Berlin : Luchterhand, 1997. — 381 s.
10. Thiersch H. Lebensweltorientierte Soziale Arbeit: Aufgaben der Praxis im sozialen Wandel / Hans Thiersch. — 6. Aufl. Weinheim : Juventa, 2005. — 275 s.

References (transliterated and translated):

1. Leksikon sotsialnoy raboty (Lexicon of social work). Vologda, 2001, 296 p.
2. Böhnisch L. “Sozialpädagogik” hat viele Gesichter (“Social Pedagogy” is multifaced) // *Betrifft : Erziehung* 12, 1979. Н. 9. S. 22—24.
3. Bensch H. Zur Begriffsanalyse von Sozialarbeit und Sozialpädagogik (On the conceptual analysis of social work and social pedagogy). Freiburg : ISAW Verlag, 1990. 350 s.
4. Buchka M. Theoriemodelle der Sozialpädagogik (Theoretical model of social pedagogy)// *Pädagogik: Grundlagen und Sozialpädagogische Arbeitsfelder* / Elisabeth Badrny, Maximilian Buchka, Rudolf Knapp. München : Lusterhand, 2003. S. 191—208
5. Hamburger F. Einführung in die Sozialpädagogik (Introduction to social pedagogy). Stuttgart : W. Kohlhammer, 2003. 234 s.
6. Kronen H. Sozialpädagogik. Geschichte und Bedeutung des Begriffs (Social pedagogy. The history and essence of the notion). Frankfurt a.M. : Haag und Herchen, 1980. 250 s.
7. Kruse E. Stufen zur Akademisierung – Wege der Ausbildung für Soziale Arbeit von der Wohlfahrtsschule zum Bachelor Mastermodell shkoly (Steps to academization is the way to prepare a professional model of bachelor to social work for the welfare of the school). Siegen : VS Verlag für Sozialwissenschaften, 2004. 265 s.
8. Mühlum A. Sozialarbeit/Sozialpädagogik (Social Work / Social Pedagogy) // *Fachlexikon der sozialen Arbeit* / Ralf Mulot. – 7. völlig überarb. und aktualisierte Aufl. Baden-Baden : Nomos, 2011. S. 775-776.

9. *Schilling J.* Soziale Arbeit: Entwicklungslinien der Sozialpädagogik / Sozialarbeit (Social work: Ways of social pedagogy / social work development). Neuwied, Kriftel, Berlin : Luchterhand, 1997. 381 s.
10. *Thiersch H.* Lebensweltorientierte Soziale Arbeit: Aufgaben der Praxis im sozialen Wandel (Social work focused on life in the world: practical tasks in the context of social changing). 6. Aufl. Weinheim : Juventa, 2005. 275 s.

Стаття надійшла в редакцію 08.04.2013

М. Дужа-Задорожна

**Понятие “социальная педагогика” и “социальная работа”
в контексте профессиональной подготовки специалистов
социальной сферы в университетах Германии**

В статье проанализированы трактовки понятий “социальная педагогика” и “социальная работа” различными немецкими учеными, выяснены их суть, цель, задачи и соотношение в контексте профессиональной подготовки специалистов социальной сферы в высших учебных заведениях Германии. Автор делает вывод, что использование социально-педагогической терминологии как в теории, так и в образовательном процессе до сих пор остается неоднозначным, что обусловлено различным содержанием, которое вкладывают немецкие ученые и практикующие специалисты в те же понятия. Относительно соотношения между категориями “социальная работа” и “социальная педагогика”, то наиболее распространенной на современном этапе является теория субсумации, которая предусматривает, что оба понятия относятся к общей системе социальной работы, в которой они выполняют общие задачи.

Ключевые слова: социальная педагогика, социальная работа, социальная работа в более узком смысле, социальная работа как наука, теории соотношения социальной педагогики и социальной работы.

М. Duzha-Zadorozhna

**The Concept of “Social Pedagogy” and “Social Work”
in the Context of Professional Training of Social Sphere Specialists
in German Universities**

The article analyzes the definitions of the notions of “social education” and “social work” by various German scientists, and determines their nature, purpose, and objectives in the context of professional training of social sphere specialists in German higher education institutions. The author concludes that the use of social and educational terminology, both in theory and in the educational process is still questionable, due to the different understanding of the same notion by German scientists and practitioners. Regarding the relationship between the categories of “social work” and “social pedagogy”, the most common today is the subsumation theory, which states that both terms refer to the general system of social work, where they perform common tasks.

Key words: social pedagogy, social work, social work in more narrow sense, social work as a science, theory of correspondence between social pedagogy and social work.

Рецензент – кандидат біологічних наук,
старший науковий співробітник Н. О. Постригач